

השיעור מתוך קונטרס 'הבינוני'
ניתן להשיג את הקונטרס
המלא במוקדי המכירה

הבינוני

שיעורי הרב שמעון שפיצר שליט"א

מדור אמונה ובטחון • שיעור קפ"ז • פרשת שמיני תשפ"ג

נמסר ביום שלישי פרשת צו ו' ניסן תשפ"ג

גליון זה מודפס במאות עותקים
ומחולק חינם מדי שבוע
קחו חלק והשתתפו
בהוצאות ההדפסה בעין יפה
לתרומות: 052-761-2069
או: 050-414-4718

והגדת לבנך - לעורר את רצונו הפנימי ולהאיר את נשמתו^א

אך לכאורה כל זה אינו שייך באמונה ובטחון, כי אמונה ובטחון הם דברים השייכים לדעת האדם, ומה שייך להרגיל את הילד בזה. אתה יכול להרגילו לומר פסוקים שבתורה, אתה יכול להרגילו לשבת בסוכה, אבל איך תרגילו באמונה ובטחון, והרי הם ענינים שבלב, שאם האדם מרגישם - הוא מרגישם, ואם לאו - לאו. הקושיא היא בתרי אנפי. האופן הראשון, אפילו איש מבוגר, אינך יכול להכריח אותו להרגיש הרגש מסוים. אתה יכול לספר לו סיפורים, אתה יכול למסור לו דרשות. אך אם יתפעל לבו - יתפעל, ואם לאו - לאו. ואם כן לגבי חינוך איך אפשר להרגיל את הזולת להרגיש אמונה ובטחון. ובאופן השני, הרי מדובר כאן בילד קטן שעדיין אין לו דעת, ובאין דעת, מה שייך להרגילו בדבר שהדעת נחוצה לו. את הילד הקטן אפשר להרגיל רק להפעיל את גופו או להשביתו, כמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות שנתנים לילד פרס כפי המתאים לבני גילו, ואע"פ שהוא עושה על מנת לקבל פרס, סוף כל סוף גופו מתרגל לעשות או לא לעשות. אבל בדבר שבלב מה שייך להרגילו.

שורש כל המצוות

אין זה אלא שאנו צריכים לקבל הסתכלות חדשה על המושג ללמד אמונה ובטחון. נתחיל מן היסוד ואז נשוב אל הנקודה העיקרית. הנה **שורש כל המצוות נעוץ במצות והלכת בדרכיו**. לא רק ההתנהגות במדות ישרות ולא רק גמילות חסד, אלא כמו"כ קיום כל המצוות הוא מטעם והלכת בדרכיו, כי הקב"ה מתנהג ג"כ עם כל המצוות שצוונו בהם. ואין הפירוש שאחרי שנתן לנו את המצוות, התחיל גם הוא לקיימן. אלא להיפך. הוא קיים אותן מעולם במדרגות עליונות הנשגבות מבינתנו, ובמתן תורה, אז נתן לנו מהלך גשמי כדי שאף אנו נוכל לעשותן ולהתנהג בהן

היתכן לחנך לאמונה ובטחון?

בהגיע ליל הפסח יש לנו מצוה גדולה וחשובה, **מצות והגדת לבנך**, ופירושה שאנו מצווים להחדיר בבנינו את אור האמונה ובטחון, ומכאן שמצות האמונה והבטחון שבעצם נוגע לכל השנה כולה **כוללת להחדיר את אור האמונה והבטחון גם בנשמות בנינו**. ובכן, עלינו להתבונן במצוה זו ולראות איך נוכל לקיים אותה יותר בשלמות.

הנה בקרב ההמון מקובל הדבר שמצות והגדת לבנך היא אחת מההזדמנויות של חינוך. הן תמיד צריך לחנך את הבנים, אך בליל זה, כשהאב יושב עם בנו סביב שולחן הסדר, זמן מסוגל הוא ביותר לחנכם אז ולהחדיר בהם את כל יסודות האמונה על-ידי סיפור יציאת מצרים.

אבל אם נתבונן קצת, תתעורר בנו תמיהה, כי הנה המילה חינוך התפרשה על-ידי הראשונים^ב להרגיל, וענינו להרגיל את הקטן לעשות דברים מסוימים בגופו כדי שכאשר יגדל ותיכנס בו הדעת, כבר יהיה גופו רגיל לעשות את הדברים הנכונים, כדאיתא בברייתא (סוכה מב, א): קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית, לשמור תפילין - אביו לוקח לו תפילין. יודע לדבר - אביו לומדו תורה וקריאת שמע. הקטן צריך להתרגל לעשות את הדברים הנכונים הגם בלי דעת, וכן הוא צריך להתרגל שלא לעשות דברים שאינם ראויים, כי בלי זה, כשתיכנס בו הדעת, לא יוכל להימנע מעשיית הרע היות שגופו כבר התרגל לעשותו במשך י"ג שנים, וכמו כשכתב ה**הפלאה** (פתחא זעירא אות י"ז). על האב להביא את בנו לבית הכנסת שיישב וילמד ויפרוש מן הדברים האסורים, וכך שתיכנס בו הדעת, כבר יהיה גופו באמצע הדרך.

^א שיעור זה נמסר קודם החג הכהנה לעבודת ליל הסדר, אמנם יסוד הדברים לעניין החדרת האמונה בצאצאים נוגעים לכל השנה כולה.
^ב ראה סוכה ב, ב, יומא פב, ב ברש"י ועוד ראשונים.

יעמדו על הברכה נדיבי הלב שתרמו מהונם להדפסת הגליון

גליון זה נתנדב ע"י גוטע אידן שליבם לב חם לכל דבר
שבקדושה ולזיכוי הרבים באמונה ובטחון בה'

זכות הרבים יגן עליהם ויזכו לכל הברכות האמורות בתורה

שירגיש שהוא רוצה בקרבתו יתברך. וזהו מהחסדים הגדולים ביותר, כי כך אין האדם תועה לגמרי.

צוה הקב"ה את האדם שכדרך שהוא עושה לו, יעשה הוא לאחרים, כי נשמתו זקוקה לכך כאמור. הקב"ה אומר לאדם: השקה את בניך או אנשים אחרים מישראל במים, אין מים אלא תורה, וכך נשמתם תתחיל ללבלב ולצמוח, ואף אם לא יבינו בדיוק את מה שאתה מנסה להסביר באותיות, ההרגש שהיה עד כה חתום אצלם, יתחיל להתעורר. הם יתחילו להרגיש יותר את נשמתם הפנימית ואת האמונה הטבעית וההכרה שאין לה על מי להשען אלא על ה' יתברך.

הן תראה שכאשר האדם אומר מזמורי תהלים בכוונה ורואה את תיאוריו של דוד המלך שאין לו על מי להשען אלא על אביו שבשמים, נשמתו מתחילה להרגיש כך. למה? כי נשמתו יודעת מזה. רק צריך ללחלח אותה קצת, ואז היא ממילא מרגישה את מה שהיא יודעת מאז ומקדם כי ה' עוזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי. צוה הקב"ה לכל אחד מישראל שיעשה כן לאחרים, ומצות והגדת לבנך מגיעה מאותו שורש. עליך לדבר דיבורים של אמונה אשר יעוררו את נשמת בנך, וכשנשמתו תתעורר, תתנוצץ ממנה האמונה הטבעית הקיימת בה.

משביע לכל חי רצון

אמור מעתה: מצות והגדת לבנך אינה מצות חינוך. מצות חינוך היא להרגיל את גופו לעשות את הדברים הנכונים כאמור לעיל, ומצות והגדת לבנך היא כעין לימוד התורה, שפירושו ללחלח את נשמתו עד שתאיר מאליה.

הקב"ה עושה זאת עם כל אחד ואחד מאתנו, וזה פירוש הפסוק "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון". הוא משפיע שפע לנשמת האדם, ועל ידי השפע, הרצון האמיתי שבאדם מתגלה. הקב"ה מטפטף כל יום כעין טיפה כזו בנשמה, וזוהי הבת קול שיוצאת כל יום מהר חורב, והנשמה מתעוררת ומשתוקקת אליו. זהו ג"כ הלשון "משביע לכל חי רצון". שובע פירושו שהאדם מרגיש מלא ואינו צריך יותר כלום. מפצירים בו - "אולי תאכל עוד משהו", והוא מסרב - "לא, לא. איני צריך. טוב לי". הקב"ה מביא את האדם לידי שובע על-ידי שהוא מעורר בו את הרצון הפנימי, דהיינו רצון הנשמה, כי כשרצון זה מתעורר, אין שובע יותר גדול מזה. כך הקב"ה מתנהג עם האדם. אין הוא צריך לשנות את רצונו. הוא צריך רק לעורר את רצונו האמיתי, וכשדבר זה קורה, טוב

ועל ידי כן להתקרב אליו. הנה איך האדם מתקרב אל ה' על-ידי תורה ותפילה ועל ידי עשיית שילוח הקן וזהירות מלבישת שעטנז, ושאר כל המצוות? כי הנשמה היא חלק אלו-ה ממעל וכבר התרגלה לעשות את הדברים האלה עוד לפני שנכנסה לגוף. כשהנשמה נכנסת לגוף, היא נכנסת למסגר, לבית כלא, וכשהאדם נותן לה לעשות את מה שהורגלה לעשות, אע"פ שאין האדם מבין את העומק ואינו יכול לפרש את הדברים באותיותיהם, היא מרגישה שמחה גדולה, כי זה מה שהיא רוצה.

יש הרבה מאוד אנשים שמעולם לא קיבלו חינוך רגיל ואין להם מחשבה עמוקה לרדת לעומקם של הדברים שהם עושים, ועם כל זה הם מרגישים השתוקקות גדולה הבאה מנשמתם לחזור אל שורשה, ואינם יכולים להסביר זאת. דומה הדבר לתינוק בן יומו שאין לו דעת ואעפ"כ הוא רוצה לחזור לאמו ולינוק ממנה. כך הנשמה רוצה לחזור למקורה על-ידי עשיית כל המצוות. התורה אומרת לאדם: קח לך פרי עץ הדר וכפות תמרים, הדס וערבה, אגוד אותם יחד ושמחת לפני ה' אלוקיך, וכך נשמתך תהיה שמחה ומאושרת, רק תברך קודם לכן בכוונה. כך הקב"ה נותן לנו עוד מצוה ועוד מצוה, ועוד לפני שאנו מכירים את טעמיהן, בעצם זה שאנו מקיימים אותן, אנו נותנים מזון לנשמתנו. מה גם שאף אחרי שנלמד את כל טעמיהן אשר ביכולת אנוש להשיגן, לא נדע אף לא כטיפה מן הים מהטעמים הרבים שיש להן, וכמו שכתב ה'באר מים חיים' (פרשת בהר). אך כאמור, סוף כל סוף הנשמה מקבלת את מה שהיא צריכה לקבל.

ושננתם לבניך - והלכת בדרכיו

ומעתה נבין שמצות והגדת לבנך, אף היא הליכה בדרכיו יתברך. הקב"ה מלמד תורה לעמו ישראל, ולכן צוה גם אותך ללמד תורה לאחרים, כי נשמתך זקוקה לכך מאחר שהוא נוהג כך. וכאן אנו מגיעים ליסוד נפלא. כל נשמה הנמצאת בזה העולם, יש לה השתוקקות מעצם מהותה, וכן יש לה אמונה טבעית ובטחון טבעי בה', שהרי היא באה מתחת כסא הכבוד. אין שום צורך להסביר לה ולשכנע אותה להאמין בה' ולבטוח בו. היא מרגישה זאת מעצמה. והנה הקב"ה ברוב רחמיו חונן לאדם דעת אע"פ שאינו ראוי ואינו כדאי, וכחלק מזה הוא מעורר הרגש זה של הנשמה. גופו מושכו בכל עת לעשות עבירות ולהתרחק מה', אך הקב"ה אינו מזניח אותו, וכל הזמן משקה אותו בטל תחיה לעורר את הנקודה הפנימית של הנשמה כדי

¹ ראה ספר 'בעל שם טוב' עה"ת פרשת בחוקותי בשם ספרי ה'תולדות'.

לו כל-כך לאדם, וכל רצונותיו האחרים בטלים מאליהם. הם נמסים כהמס דונג מפני האש.

ישראל מעוררים את הניצוץ של הנבראים

הנה יש מאמר ידוע ומפורסם של ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע ונלמד אותו כפי שהוא מובא ב'שפתי צדיק' (פרשת בשלח אות לה). הנה בפרק שירה מובאים פסוקים רבים משירת החיות ושאר הנבראים והשאלה היא מאין יש להם את היכולת להביע את שירתם החוצה. כותב שם ה'שפתי צדיק': "כל פרק שירה שמשוררים הברואים, זכו על-ידי שירת ישראל". כשבני ישראל אומרים שירה, הם מעוררים את הבריאה שהנבראים יוכלו להביע את שירתם להקב"ה. ועוד שם: "על-ידי שירת הים, האירו ישראל לכל הנבראים שיוכל כל אחד להרגיש ניצוץ חיותו ולשיר שירה". כל נברא הרי יש לו ניצוץ של חיות, וכשהוא מרגיש אותו, מיד הוא מתחיל לומר שירה כפי יכלתו. ומה נותן לו להרגיש אותו ניצוץ? הרי הוא אוכל עכשיו עשב וזה כל מה שמעניין אותו! התשובה היא, כשבן ישראל שהוא נזר הבריאה וכל חלקי הבריאה נמצאים בתוכו נעמד לשורר שירה, דבר זה מעורר את הניצוץ שבכל הנבראים ואז הם מתחילים לומר שירה.

מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'

כותב על כך ה'שפתי צדיק': "כעין ששמעתי מפה קדוש זקני [ה'חידושי הרי"ם' מגור] ז"ל כשהיה על נשואי קודש שעשה הרה"ק באסטילא שנתאספו כמעט כל הצדיקים, שמע מפה קדוש הזקן מרן רבי אברהם יהושע העשיל זצ"ל, הקב"ה רם ונישא, אין בכח שום בריה לגשת להודות". כפי שאתה רואה, לדוגמא בעלמא, אצל האדם שאין הנמלה יכולה להביע לו תודה. בעל חי יותר גדול, יכול להראות לו בעיניו או בתנועת ראשו ענין של הכרת תודה. לא כן הנמלה. כל שכן האדם שהמרחק בין שפלות עצמו לבין גדלותו של הקב"ה הוא לאין ערוך, שאין בכוחו לגשת להודות.

"אך השבת קודש פותח ואומר מזמור שיר טוב להודות, לפיכך יפארו ויברכו לא-ל כל יצוריו. על-ידי ששבת קודש מעורר שטוב להודות, נפקח עיני הבריות שיוכלו להודות".

נגסה להבין אפס קצהו של דיבור קדוש זה. שבת קודש היא השכינה עצמה. השכינה רוצה ליתן לנו את הכוח שנוכל להתקרב, שנוכל להודות, שנוכל להשתוקק, שנוכל להבין ולו משהו. ומה היא עושה? היא באה בכבודה ובעצמה להיות אתנו, בבחינת בכל צרתם לו צר. וכשהיא

מצומצמת בהיותה כאן בזה העולם, היא רחוקה מן השורש, והרי היא נותנת שירה מתוך הגלות שהיא שרויה בה, ונעשה מעין יחוד קב"ה ושכינתיה. וכשהשכינה עושה כן, הרי זה מעורר את כל הנשמות שבעולם הזה לצאת מהתפעלות ולהתחיל להודות לה'. כך אמר ה'אוהב ישראל' זיע"א. ואמר על כך ה'חידושי הרי"ם' שמתיקות זו התורה לא אז מפיו ה' רבעי השנה. כלומר, במשך חמשת רבעי השנה נשאר לו המתיקות בפיו מזו התורה.

תשורי מראש אמנה

והנה הנקודה שה'שפתי צדיק' מוציא מדיבור קדוש זה היא שכל הנברא, אפילו הדומם, וכל שכן האדם, וכל שכן וכל שכן היהודי, יש לו נשמה שמבקשת לשיר שירה להשי"ת. מהי שירה? תשורי מראש אמנה (שה"ש ד, ח). שירה היא ביטוי של אמונה. מרוב אמונה שיש לו לאדם, הוא מתחיל לשיר להשי"ת. השיר הוא ציור המתאר את השייכות שיש לו עם הקב"ה, כדוגמת הציורים שבכל ספר שיר השירים. אבל האדם אינו מצליח. הוא ישן. יש לו נשמה שרוצה לשיר, אבל צריך להשקות אותה קצת כדי שתתעורר והאמונה שבה תעבור את הגוף העכור ותאיר את האדם באופן שיוכל להשתמש בה למעשה, וכשיעמוד לדוגמא בפני נסיון בעניני ממונות, יוכל לקפוץ ולומר: "הלא מזונותיו של אדם קצובין, ומה לי לקחת את ממוני ממקום בלתי כשר?", וירגיש באופן אמיתי שהוא מסור בידיו של הקב"ה (על חיינו המסורים בידך) המוביל אותו למקום הטוב ביותר. אנשים מסתכלים עליו ברחמנות, והוא חוזר ומסתכל עליהם, כמה טפשים אתם!!!

ובכן, מי שבעיקר מעורר את נשמת האדם, הוא הקב"ה, כפי שאנו רואים בדיבור קדשו של ה'אוהב ישראל'. הקב"ה אומר ככה: "אתה נברא קטן אינך יודע איך להודות. אינך מצליח להביע את אמונתך. לא רק שאינך יודע איך לומר תודה, אלא אינך מצליח לעורר את אמונתך באופן שזה יביא אותך לידי התפעלות". ועל כן הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו משיב על כל חי שהרצון הפנימי שלהם יתחיל להתעורר עד שיפרוץ החוצה. וכיון שהקב"ה עושה כן, הנברא מקבל כח לשיר שירה.

מדליקין מנר לנר

מצוה הקב"ה את האדם שיתנהג ג"כ באופן זה. קח לך מישהו ששער האמונה והבטחון נעול אצלו. הוא אומר שכבר שמע מהוריו ומוריו את כל עניני האמונה והבטחון פעמים אין סוף ושהוא יכול לחזור עליהם בעל פה, אבל

אתה רואה עליו שהוא כעץ יבש. מסכן! הוא מתייסר במכאובים. הוא שקוע בשטויות והבלים. הוא חושב שהוא יכול לקחת לעצמו עושר וכבוד, עד שנדמה שהוא מפרש והעושר והכבוד מלפניך שהכוונה לעצמו. תבין שבפנים האמונה קיימת אצלו, ותפקידך הוא לעורר אותה.

וכיצד מעוררים אותה? לא על-ידי שכנוע, אלא על-ידי דיבור. **כשהאדם מתחיל לדבר דיבורים של אמונה, הרי הוא מעורר את נשמת עצמו** להאיר יותר וגורם לרצונו הפנימי להתגלות, **ובזה הוא מעורר את נשמת זולתו**. אך לזה יש תנאי אחד, שנשמתו תהיה מחוברת לנשמתו, כי אם יהיו ביניהן מחיצות, לא תוכל נשמתו להשפיע עליה. רק כשלא יהיו ביניהן מחיצות, וזאת על ידי שיחשוב עליו מחשבות של אהבה, ברגע שתתלהב נשמתו, תתלהב גם נשמת פלוני. **הוי אומר: תפקידו אינו לשכנע את זולתו, כי אם להסיר את המחיצות ביניהם, ואז ההשפעה תבוא מאליה**. הסיבה האמיתית מדוע כשיהודי אוהב יהודי אחר ומדבר עמו דיבורי אמונה, זה משפיע עליו עד שהוא מתחיל להרגיש את האמת, היא לא מפני ששמע דברי טעם וסבר וקיבל, אלא מפני שהמדבר עורר את נשמתו ומאחר שהוא אוהב את חברו, אף נשמתו התעוררה. **אין ההתעוררות באה מבחוץ, מפיו של המדבר לאוזן השומע, אלא היא באה מבפנים, מנשמת השומע**.

ולכן ראינו אצל צדיקים שבדיבור פשוט היו גורמים להתעוררות גדולה בקרב קהל עדת מרעיתם. מה כבר אמרו? הרי סך הכל אמרו מה שרבים אומרים. אבל היתה להם אהבת ישראל גדולה, ויחד עם כן היתה האמונה מפעפעת בהם הרבה, וכיון שכן, היו נשמותיהם של התלויים בהם מתעוררות באופן ממילא.

הצדיקים מעוררים נשמות בלי שום דיבור

אכן לפי האמור אין הדיבור נצרך כי אם לעורר את נשמת המדבר, והאמת שצדיקים היו יכולים מהאי טעמא לעורר נשמות בלי שום דיבור. הנה אצל הרה"ק **מסקווירא** זיע"א הגיע פעם יהודי שלא גדל על ברכי החסידות וענין השולחן הטהור היה זר לו, ושאל אותו: "היתכן שיושבים בשולחן הטהור שתיים או שלוש שעות ואין אומרים דברי תורה? היתכן שדבר כזה יכול להשפיע טובה על החסידים?". השיב לו הרבי: "ראיה מפורשת יש לי מן התורה שאין צריך לדבר בשביל להשפיע. התורה מדברת על היציאה למלחמה (פרשת שופטים כ, ח): ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. ולכאורה תמוה, הרי לא נאמר בתורה שהאיש הוציא איזה דיבור

מפיו. הוא עומד בין שאר היהודים ולבו דופק מיראה ואף אחד אינו רואה ואינו שומע. הא לך מכאן שכאשר האחד ירא מפני שהוא מנותק מאלוקיו, נשמתו משפיעה על הנשמות האחרות הנמצאות אתו להתנתק אף הן ולהמיס את לבבם, ומדה טובה מרובה..." **התכוון לומר לו שכאשר הצדיק יושב ולבו בוער באהבת ה' ויראת ה', בוודאי זה גורם ג"כ להמיס את לבב אחיו, אך לא ביראה נפולה, אלא ביראה אמיתית ובאהבה אמיתית**.

זהו היסוד. **הקב"ה צוה לכל אחד לעשות זאת**. אין צריך להיות צדיק יסוד עולם ולשבת בראש השולחן כדי לעשותו. והגדת לבנך נאמר לכל אחד. **הקב"ה אומר: אני פותח לך שער במוחך. עכשיו תדבר, עכשיו תתלהב ותתלהט**. אמור שירות ותשבחות בכל עצמותי תאמרנה. וכל זה מתוך הבנה שכאשר הוא יושב עם בניו ואוהב אותם ומדבר באופן כזה, נשמתו מעירה את נשמתם.

צדיק שומר אמונים פותח שערים

הנה היום הוא היארציית של ה'שומר אמונים' הרה"ק **רבי אהרן ראטה** זיע"א, ועליו הרי ישנם סיפורים לרוב על דרך זו. **ב'שיח זקנים'** הביא מאחד מתלמידיו ששמע מרבו שאמר שהוא פרופסור לתיקון נשמות. וסיפר אותו תלמיד שפעם הגיע אל רבו יהודי אחד בשם ר' ברוך וסיפר בקול בכי ונהי כי זה עידן ועידנים שהוא מוכר דבש תמרים וממנו פרנסתו בדוחק רב, והנה עתה התחיל אחד מבני החבריא של הרבי למכור ג"כ דבש תמרים כמותו ומשיג בזה את גבולו. נענה לו ה'שומר אמונים' בחביבות, וכה אמר לו: "שתי תמיהות יש לי עליך. ראשית כל, בירושלים הרי מתגוררים שבעים אלף איש, וכי אין מספיק מקום לשנים שימכרו דבש תמרים! ועוד אני תמה, וכי בוכים על הפרנסה?! מאין זה מגיע שבוכים על הפרנסה? הרי הקב"ה הוא זה שזן ומפרנס לכל, הוא זה שנותן לחם לכל בשר!". ה'שומר אמונים' עצר מעט ואז המשיך: האמת שלא אתה בוכה, אלא נשמתך בוכה. אתה יודע למה היא בוכה? כי היא צריכה תיקון. כשהלה שמע את דברי הרבי, פרץ בבכי עז וזמן רב לא היה יכול להירגע. ומשנרגע, אמר: רצוני שהרבי יתן לי תיקון. אמר לו ה'שומר אמונים': אינך זקוק לתעניות, אינך זקוק לסיגופים. בא אלי לבית מדרשי להתפלל. היהודי הגיע להתפלל שם ונעשה לאחד מחשובי האברכים, יהודי טהור ומזוכך.

הנה כי כן, כשהצדיק מדבר דיבורים כאלה, וכשהצדיק מתפלל בבית אחד עם יהודי פשוט, הוא מקיים אז והגדת לבנך. הוא מעורר את נשמת עצמו ובכך הוא פועל על נשמת זולתו שתתעורר אף היא.

הוא לא ידע מה הוא רוצה לפעול עם דיבורי האמונה ולכן הוא סבור שלא הועיל כלום. הוא חשב שהוא צריך לשנות את התנהגותו אשר על כן דיבר אתו הרבה והראה לו באות ובמופת שיש אלוקים בעולם המשגיח על כל פרט ופרט בכל רגע ורגע, וכיון שהוא רואה שלא שינה את התנהגותו, הוא רושם לעצמו: "נכשלתי".

ולמען האמת, כשהאדם מדבר דיבורי אמונה, או יותר נכון, כשהאמונה מתעוררת אצל המשפיע והוא עצמו מתחיל לעשות את עשיותיו בקדושה ובטהרה בלתי לה' לבדו, אזי דבריו יוצאים מן הלב, וכיון שהם יוצאים מן הלב הם גם נכנסים ללב. התנהגותו של פלוני? זה כבר שלב נוסף, כי גם לאחר שהדברים נכנסו ללבו, אין זה אומר בהכרח שתיתכף ומיד יתחיל לגדל זקן ופאות ולטבול כל יום במקוה. ממש לא. זה לוקח זמן. בינתיים הוא מתחבט בחיבוטים קשים. מלחמה גדולה מתחוללת אצלו בפנים. זה מה שהועיל המשפיע. הוא עורר אצלו מלחמה. עכשיו הוא כבר יכול ללכת.

אפשר דאך! - השפעה כעבור שנים רבות

בענין זה יש להזכיר את הסיפור עם ציון קדשו של הרה"ק בעל התניא זי"ע אשר הממשל הרוסי ביקש לעקרו כדי להתקין שם מסילות ברזל. המעשה היה שכאשר נודע הדבר לתלמידי בעל התניא, עשו ככל שביכולתם לבטל את הגזירה, עד שנודע להם שיש שר אחד העומד בראש אשר אם יצליחו לדבר על לבו שלא לגעת בקודש הקדשים, יוכל להוציא את פקודתו לבטל הגזירה. נתאספו כמה מתלמידי בעל התניא והלכו אל פלוני. הם דיברו עמו בשפת המדינה, והסבירו לו איזה רב גדול היה בעל התניא, וכמה יפגע הדבר בקהילת היהודים אם יעקרו את ציונו. לפתע עצר אותם אותו שר והחל לדבר אתם בשפת האידיש. "אתם יכולים לדבר באידיש", אמר להם. "יהודי אנכי. אני בא מבית שורשי חסידי. אבי היה חסידו של ר' שלמה קארלינער".

בשמעם זאת, אמרו לו: אם כן אתה בוודאי צריך להחליץ לעזרתנו, כי בעל התניא היה מקורב מאוד לר' שלמה קארלינער. אמר להם: "אני יודע, אני יודע". והוסיף: "אני מוכן להיענות לכם, אך בתנאי אחד". וסיפר: בבחרותי התדרדרתי מאוד, התדרדרתי והתדרדרתי, עד שהחלטתי להתגייס לצבא. מאחר שאבי ידע איזו סכנה רוחנית טמונה בכך, הפציר בי ללכת לקבל ברכת פרידה מר' שלמה קארלינער. נעניתי לו כדי לרצותו. כשנכנסתי לבית מדרשו של הצדיק, עמד אז הצדיק לפני התפילה. נשארתי לעמוד ליד הפתח והנה אני רואה את הצדיק כשהטלית

עוד מספרים שפעם אמר שיר השירים בערב שבת ועבר אז יהודי אחד עם בלורית גדולה, וכששמע את נעימות קולו, לא יכול היה להמשיך בדרכו. הוא נכנס תיכף ומיד לבית המדרש והתפלל שם קבלת שבת וערבית, ולמחרתו הגיע שוב להתפלל תפילת שחרית, ולאחר שבת הגיע אל הרבי לבקש דרך תשובה, ונעשה לאחד מגדולי חשובי התלמידים.

כח הוא שהקב"ה עושה. הוא מדבר ומעורר נשמות, ומבקש הוא מן האדם שיתנהג ג"כ כמותו. דבר ועורר בכך נשמות. ליל פסח הוא זמן מסוגל לזה, כי אז נמצאת נשמת האדם במצב נפלא. יש לו אז מוחין דגדלות, וכפי שראינו בשיעור הקודם שכאשר נשמת האדם נמצאת במצב טוב והוא מדבר דיבורי אמונה, זה משפיע על כל הנשמות התלויות בו.

אמונה מחוללת ישועות

הן כך מסופר על הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זיע"א שהעיד על עצמו שאינו מחולל מופתים, אלא כשבא אצלו אדם לבקש ישועה, הוא מדבר אתו דיבורי אמונה, עד שהוא נהפך למאמין אמיתי ונעשה ראוי לישועה. מרוב גדלות המוחין שלו, היה בכוח דיבוריו לעורר את האמונה העמוקה האמיתית אפילו של האדם הפשוט ביותר.

אכן צריך לזכור שאין זה דרך של צדיקים בלבד, אלא תפקיד הוא המוטל כל אחד, והמקום שבו הוא כתוב במפורש בתורה, הוא בפסוק והגדת לבנך אשר הוא מצות ליל פסח. על האדם להבין שכאשר הוא מדבר דיבורים של אמונה, הוא מאיר בזה את חלק האמונה שקיים מכבר אצל השני.

יש שאין השינוי ניכר מבחוץ

וכאן אנו מגיעים לנקודה חשובה שצריך להבינה היטב. יתכן מאוד שהאדם ידבר דיבורים נפלאים של אמונה ויעורר את נשמתו ככל האמור, ואעפ"כ זה לא יגרום למקבל (בנו או תלמידו) לשנות את התנהגותו לאלתר, וזאת מפני שיקשה לו מאוד להפסיק עם התנהגותו הנושנה, אם מחמת ההרגל רב השנים שהוא כבר דבוק בו הרבה, ואם מחמת הסביבה שהוא חי בה. ואכן בשביל זה ממש יש מצוה אחרת, מצות החינוך, אשר תכליתה לעזור לו לרכוש הרגל חדש. אבל סוף כל סוף אי אפשר לוותר על חלק זה של והגדת לבנך.

הנה יש שהאדם מדבר שוב ושוב דיבורי אמונה עם הבן או התלמיד, והלה חוזר כל פעם לסורו, ואז האדם מתלונן: "רואה אתה? לא הועלתי מאומה". אך באמת הוא טועה.

לאיבוד. הם נמצאים שם וחוזרים וניעורים פעם אחר פעם. לפעמים הם ניעורים רק אחרי עשר שנים, לפעמים לפני עשר שנים ולפעמים אחרי. זו היתה מצוותו, ומצוותו באמת הועילה, לא רק כלפי שמיא מצד היחודים שנעשו בעולמות העליונים, אלא גם מצד ההשפעה הישירה על בנו. הלא ראה איך בנו מתעורר בשעת מעשה. האמת שגם את זה לא צריך לראות, אבל פעמים הרבה, הוא רואה גם רואה, ואם כן הוא יכול להיות רגוע בידיעה שבוודאי פעל את פעולתו, ושהתעוררות תלויה את בנו ותשמש לו כשמירה.

קשוט עצמך תחילה

כעת נתקדם בצעד נוסף. כדי שהאב יוכל לגלות את הרצון הפנימי הקיים אצל בנו, הוא צריך לגלות תחילה את הרצון הפנימי הקיים בו עצמו, הוא צריך לגלות בו עצמו את חלק הנשמה שמחפש לעבוד את ה' ללא כחל ושרק. "אני רוצה להיות קרוב אל אבי שבשמים". אם לא יעורר תחילה את הרצון שלו עצמו, זה לא יועיל, ולפעמים אף יזיק. כי הנה כשהאדם רוצה שבנו או תלמידו יתנהג בדרך מסוימת דווקא, שילבש מגבעת כזו דווקא, חגורה כזו דווקא, או יתנועע בתפילה בצורה כזו דווקא, כשנשאל אותו מדוע זה נחוץ לו כל-כך, מדוע הוא לא מסתפק בכך שבנו עובד את ה', יאמר: "מה זה נקרא? כך נהוג אצלנו, ואל תטוש תורת אמך כתיב..." אך כשנשאלנו שוב בין ארבע קירות: "אמור נא! אולי יש לך קצת נגיעה... אולי אתה מתבייש שיאמרו וידברו ויגידו..." אז יענה: "נכון, אינני מלאך. יש לי נגיעות. האמת היא שאני מתבייש מאבי. איך אכנס לאבי ובני לבוש שונה מהמקובל. הרי יעשה לי בזיונות..."

ובכן, אם זה מה שנמצא אצלך עמוק בתוך הלב, מצות והגדת לבנך לא תוכל לקיים. אין פירושו של דבר שמצוותך פגומה, אלא שרוב רובה של המצוה חסר אצלך. הדברים מפחידים מאוד, אך מה נעשה שזוהי האמת. וסיבת הדבר, כי אילו היית בא עכשיו להרגיל את בנך בהתנהגות מסוימת, בוודאי היית יכול לעשותו בהידור רב. אך זה מצות חינוך הוא, לא מצות והגדת לבנך. כשאתה בא לבנך בפנים יתחיל להאיר, והדבר היחיד שיכול לגרום שתתעורר האמת שמביא את האדם לידי הרגשת שובע אמיתית, היא הקב"ה בעצמו. אמונה בה' והשתוקקות להתקרב אליו. רק זה. כל שאר הדברים אשר הם רק בבחינת גדרים, אם תעורר את הרצון אליהם בגלל חשבון שיש לך, אע"פ שיהיה החשבון רצוי, כי תחשוב שכך יהיה לו טוב יותר בעבודת ה' שלו, לא יהיה בזה כדי להועיל, כי נשמת בנך משתוקקת אל הנקודה בלבד. וכל שכן אם יש

שמוטה על כתפו והוא מתהלך אנה ואנה. זמן רב התהלך כך הצדיק, ואני כבר מיהרתי ללכת לדרכי. חשבתי לעצמי: הן כבר ראיתי את הצדיק ואוכל כבר ללכת לדרכי. התחלתי לחזור על עקבותי, ואז התקרב אלי הצדיק במרוצה, תפס אותי בגרוני ואמר לי: אפשר דאך, אפשר דאך [אולי בכל זאת, אולי בכל זאת], והניחני ללכת לדרכי.

השר המשיך: הלכתי לדרכי, התמניתי לשר כפי שאתם רואים. דעו לכם, מיני אז כבר עברתי על כל העבירות שבעולם, אך דברי הצדיק "אפשר דאך" מהדהדות בראשי ואינן נותנות לי מנוח, והגרוע מכל - כל אימת שאני בא לעבור עבירה, הן נוטלות ממני את טעם העבירה. ובכן - סיים השר בדברו אל תלמידי בעל התניא - אם תוכלו להוציא מראשי את ה"אפשר דאך" כדי שאוכל להתחיל ליהנות מהעבירות, אענה לכם ואבטל את גזירת עקירת ציון רבכם.

כשהתלמידים שמעו את דרישתו, נבהלו. מה עושים? אולם כעבור רגעים אחדים, התעשת אחד מהם, ניגש אל השר היהודי, הסתכל לו בעיניו ושאל: "אפשר דאך!!!". הוא שאל שוב ושוב: "אפשר דאך, אפשר דאך..." לא עבר זמן רב ולבו של השר שהיה קשה כאבן, נתרכך כחמאה. לפתע הוא פרץ בבכי תמרורים וביקש מהתלמידים שיעזרו לו לחזור בתשובה. מובן מאילו שאת הגזירה ביטל על אתר, אך יותר מכך, הוא חזר ונתקרב לבית אבותיו עד שנהפך לבעל תשובה גמור.

לסיפור זה יש הרבה חלקים והרבה לימודים, אך הנוגע לעניינינו, הרה"ק מקארלין זיע"א לא פעל עליו בבחירתו לבל ירד מן הדרך, אבל עשה אתו מה שהתורה עושה לאדם. הוא החדיר בו יראה פנימית שמעולם לא נטשה אותו. ובסוף, אותה יראה החזירה אותו למוטב.

אין צורך לראות תוצאות

האדם מדבר דיבורי אמונה בליל הסדר בתקווה שהם ישפיעו על בנו, וכיון שמגיע יום ראשון של חול המועד ועיניו רואות איך בנו נלחם עם כל המי ומי כהרגלו בקודש, לבו כמעט מתפלץ מרוב צער וכאב. אומר הוא: "חבל שתליתי תקוות בליל הסדר... עכשיו אכזבתי קשה פי כמה וכמה..." הוא מרגיש שכל ההתלהבות שהיתה לו בליל הסדר בעקבות דברי ה'אווה ישראל' שאז דיבורי האמונה חודרים אל הנשמות, הכל היה כדי שעכשיו יקבל מכה כואבת וירגיש כאילו בנו הקהה לו את שיניו.

טעות! טעות מוחלטת! אין שום קשר בין השניים. מה שעשה בליל הסדר, עורר את הנשמה. אין צורך לראות את התוצאות תיכף ומיד. הדברים חדרו פנימה, ואינם הולכים

עכשיו הדבר תלוי מה אתה מעביר דרך צינור זה. אם אתה מעביר דרכו אינטרסים אישיים, אתה רק פוגע בו. כי הוא יש לו אינטרס אחד בלבד, להתקרב אל ה', ופתאום הוא מרגיש את לחץ חזק לעשותו באופן מסוים דווקא, מה שאינו מובן לו.

האב עסוק מאוד בחזותו החיצונית של הבן. קנה מגבעת חדשה, עמוד ככה, עמוד לידי בחופה... הוא אומר לבנו שהוא רוצה שיכבד כיבוד אב, אבל באמת יש לו רצון אחר לגמרי, והבן אינו מוצא את עצמו. הוא מרגיש מסובך לגמרי.

והשיב לב אבות על בנים

ככל שרצון האב נקי יותר, כך הוא משפיע יותר לעורר את הרצון האמיתי של בנו, ואז נעשה שלום בין אב לבן. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. כשרצון האב נקי מכל דבר אחר, הבן אוהב את אביו אהבת נפש, כי הוא מרגיש שאביו מעורר אצלו את הרצון האמיתי, וזאת על אף שאינו משנה את הרגליו ועל אף שאינו משנה את לבושו. המלחמה קיימת רק כשיש אינטרסים. כשאין שום אינטרסים, נשארת האהבה נקייה.

עבודה גדולה היא, כי האב טוען: "בני הרי עושה לי צרות ומקלקל לי את הילדים האחרים". אכן כן, איננו דנים אותו. הלא זה מהדברים הקשים שבמקדש. אף אחד לא חושב לרגע אחרת. אבל בסוף צריך לזכור שכאשר יש ניגוד בין האינטרסים של האב והבן, מתעוררת אצל הבן מלחמה שגורמת לו לבלבול ולשנאה. וכששניהם מתכוונים לדבר אחד, אז נעשה ביניהם שלום והבן מקבל תחושת שובע אמיתית שממנה הוא רק הולך ומתקרב.

שלום שלום לרחוק ולקרוב

הנה חותמו של הקב"ה היא אמת, והאמת הלא היא מדת היסוד. ומה היא מדת היסוד? מדת היסוד היא היכולת לחבר את השמים והארץ הגם שהארץ נשאר ארץ. הקב"ה יכול לאהוב את היהודי ולהחיותו גם בשעה שהוא חוטא. וכל כך למה? כי אין לו להקב"ה שום אינטרס. הוא רוצה רק להטיב ותו לא. וכשדבר זה נעשה, נעשה שלום. עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. שלום פירושו שכולם חיים בשלווה זה לצד זה. כל המלחמות באות מאינטרסים אישיים, כגון מפני שהשני פגע לו בכבודו. אך הקב"ה מדתו שלום, ולכן הוא אומר: "מה זה משנה לי שציערתי אותי עכשיו עד מאוד? מה זה משנה לי שחיללת עכשיו את שמי? אני ממשיך להטיב לך". לפעמים ההטבה תבוא עם צמצומים, כי האדם כפי שהוא עכשיו לאחר שחטא, יכול לקבל את השפע רק

לך אינטרסים אישיים, כי אז תעורר אצלו התנגדות מצד האינטרסים שלו המתנגדים עם האינטרסים שלך, ונמצא שלא רק שזה לא יועיל לו, אלא זה גם יזיק לו, כי אתה יש לך עכשיו אינטרס שהוא יתנהג דווקא ככה, והוא אינו רוצה בהתנהגות זו, וכשאתה מעלה את הצד שלך, אתה מעורר אותו להעלות את הצד שלו. בפעולתך אתה מעורר בו רצון, אבל רצון חיצוני, לא את הרצון הפנימי שבנשמתו שמביאו לידי תחושת שובע. וככל שתרצה חזק יותר וככל שתוסיף ותגביר כח להכריח אותו, כך יתחזק הוא ויתבצר בעמדתו, כי הוא יש לו את האינטרסים שלו, את החשבונות שלו, את החברים שלו, את הנסיונות שלו, את תכונות הנפש שלו, את מהלך החיים שלו.

זהירות שלא לגרום נזק

כאב (או כמחנך), יש לך כלי נשק בידך. **עליך לדבר אל הנשמה המקבלת ממך בדיבור המופשט מכל נגיעה ולעורר בו את הרצון הפנימי שאינו אלא להתקרב אל ה', ואת זאת תוכל לעשות רק אם תעורר בך עצמך רצון זה.** עליך להבין שאם אינך בא ממקום נקי, אלא ממקום של נגיעות ואינטרסים, הנזק שאתה עושה לבנך חמור מאוד, כי בכך אתה מעורר בו התנגדות ומלחמה, ונמצא שאתה מביא לו את ההיפך מתחושת שובע. תחושת שובע נובעת מכך שהאדם מרגיש שמצא את שאהבה נפשו. "הנה כי כן, זה מה שאני רוצה, זה מה שאני מחפש, תן לי עוד ממנו". זה משרה עליו שלווה ורוגע. אבל ברגע שאתה רוצה דבר שונה ממה שהוא רוצה, כי אז דעתו רק מתבלבלת עליו והרוגע והשלווה ממנו והלאה.

משל למה הדבר דומה, למי שרוצה שחבירו יעשה לו איזו טובה, והוא בא אליו ומכריחו ומצמיד אותו לקיר כדי שיעשנה לו, ובשעת מעשה הוא מביא לו כל המאמרים הפזורים בדברי חז"ל בענין מצות הצדקה, ונותן לו להבין שהוא מחויב לעשות לו טובה זו דווקא ובאותה צורה שהוא רוצה. הנה מה קורה אז? מלחמה גדולה מתעוררת אצל חבירו, כי מצד אחד אינו רוצה לעשות לו את הטובה, ומצד שני הוא מרגיש את הלחץ זו הדחק שחבירו מפעיל עליו. הוא מרגיש שהוא נמשך לשני צדדים, וכיון שכן הוא נעשה ברוגז, ולא רק עליו, אלא גם על השי"ת ועל דברי חז"ל.

אף כאן, אתה רק מעורר מלחמה אצל בנך, וכיון שכן, יקרה לפעמים שבנך יתרגז עליו ויהיה עליך אש להבה. ואע"פ שבאופן רשמי אתה עושה בדיוק מה שהמחנכים המומחים אומרים ומדבר אליו ברוב אהבה, זה לא יכול לעזור לך, כי האהבה רק בונה צינור להעביר ממך אליו.

שהיינו ערום ועריה ועם כל זה הקב"ה אהב אותנו והשפיע עלינו מחסדו והוציאנו ממצרים, הוא מעורר נקודה זו. וכשנשמת הבן מבינה זאת, האהבה לה' מתחילה לבעור בה.

מכתב אורגינלי מהקב"ה

כשהייתי בניחום אבלים של הרה"ח ר' ישראל גולדהבר זצ"ל, סיפרו בניו שפעם טיפל אביהם בבחור שהתרחק ממסורת בית אבותיו, ניסה בכה וניסה בכה, ושום דבר לא עזר. מה עשה? הוא התיישב וערך מכתב לאותו בחור כאילו מי שכותב אותו הוא הקב"ה. את המכתב הוא כתב בסגנון עשיר מאוד, בלשון צח ובמילים בעלות עומק, ובתחתיתו הוא חתם: "אוהב אותך מאוד, הקב"ה". כשהמכתב היה מוכן, הוא הכניס אותו באחד מספריו של אותו בחור והמתין לראות כיצד יפול דבר. אכן לא עבר זמן רב, הבחור פתח את הספר ומצא את המכתב. הוא קרא אותו וכל החומות שהקיפו את נשמתו נבקעו. וכיון שנשמתו התחילה להאיר, לא לקח זמן רב עד שעלה לגמרי על דרך המלך.

כל מי שהיה קורא מכתב זה, היה מתעורר. מדוע? כי נשמתו יודעת זאת, אך אין לה את המילים. דומה הדבר למי שמראים לו מכתב בכתב-יד שיש עליו ספק אם מאביו הוא, וכיון שהוא מתבונן בו מעט, מיד הוא פורץ בשאגה: "בוודאי! וכי ספק יש בדבר? הלא זה כתב ידו של אבי, ואף סגנון הכתיבה שלו". אף כאן, כשנותנים לנשמה לטעום את מה שהיא יודעת, מיד היא שואגת בקול: "הן, בוודאי, זהו אבי". אכן מפני כך אתה צריך לדעת לעשותו אמיתי. אם לא תעשנו אמיתי, יאמר הלה: "לא, זה לא אבי. תסלח לי, אבל זה לא אבי".

זהו הציווי שכל יהודי נצטוו בו. **עליו להתבונן, איך אני מעביר את האמונה 'מקורי', כלומר, מבלי שאני ורצונותיי יהיו כאן בתמונה?** איך אני מדבר אל בני כפי שאביו שבשמים, השותף השלישי שלו, מדבר אליו? וכשעשה כן, יהיה אצלם שלום, שלום מבפנים ושלום מבחוץ, ויביא שלום על כלל ישראל.

באופן מצומצם. אבל הקב"ה מצדו ממשיך להטיב, כידוע שאין דבר רע יורד מלמעלה. זוהי מדת היסוד. ליתן בלי לקבל שום הנאה בחזרה.

אומר לנו הקב"ה: יהודי שמקיים והגדת לבנך, הוא יהודי כזה שאומר: "אין הזמן עכשיו לחשוב על דרך ההתנהגות של בני, אינני בא עכשיו לגבות את חובי (כאשר יאמר האדם: כשיגיע ליל הסדר, אז אטיח בו את הפסוק בפרצופו... בוודאי... אעשה זאת באהבה, אבל אעשה זאת, כי ה'אוהב ישראל' אמר שבליל הסדר הבן קולט)". אלה לא שייכים למצות והגדת לבנך. בשביל אלה צריך לדבר עם מומחים. עכשיו אתה בא לקיים מצות והגדת לבנך, ובשביל זה אתה צריך לעבוד שרצונך יהיה עדין ונקי. ועבודה גדולה היא. חזור בתשובה קודם הסדר. תלהיב את נפשך ועורר בך הרצון להתקרב אל ה', וכשתרגיש שזה מתחיל לעבוד אצלך, אז תתחיל לדבר, ואז תקיים מצות עשה דאורייתא. ולא רק בליל פסח. אז האדם מצווה מן התורה לעשות כן, אבל בכל השנה צריך האדם לעבוד באופן זה.

אכן **התוצאה של עבודה כזו, היא תוצאה אחרת לגמרי, תוצאה שמימית**, כי אין האדם עובד כן עם מהלכים גשמיים, אלא עם כח שהוא שמימי. הקב"ה נתן לכל יהודי כח ללמד תורה, ועל זה אנו מבקשים כל יום ותן בלבנו בינה להבין וכו' ללמוד וללמד, וכן אמרו חז"ל שכל יהודי קיבל שבועה מיוחדת על כל תרי"ג המצוות ללמדן לאחרים. אכן כל אחד צריך להתפלל לסייעתא דשמיא בזה, אבל יחד עם כן, הוא צריך מצדו לעורר את הרצון האמיתי של המקבל.

דע לך שכאשר תעורר את רצון זולתך ותצליח לגרום לו לרצות את מה שהוא רוצה באמת, הוא לא יוכל להפסיק להודות לך, הוא לא יוכל שלא לאהוב אותך, כי אתה נותן לו אויר לנשימה, אתה נותן לו מזון לנשמתו. ולא משנה כלל איך נראית עכשיו התנהגותו. מה גם, שבסוף, הרצון יאיר לו וישפיע גם על התנהגותו.

הן בליל פסח אנו מספרים סיפור יציאת מצרים, וכמו שבאמירת פרשת המן מעוררים ענין של פרנסה, ובאמירת שירת הים, מעוררים ענין השירה, כך כשהאדם אומר

ראה זה חדש !!!

קו' טעמו וראו מסרים קצרים יומיים משיעורי המשפיע

הרה"ג **שמעון שפיצר** שליט"א - מסר חדש בכל יום -

079.520.5248

^ה ת"ח ומרביץ תורה רבות בשנים, משב"ק של הרה"ק רבי יוחנן מסטאלין זי"ע.